

КЛАСИФІКАЦІЯ І ТИПОЛОГІЯ МУЗЕЇВ

План:

1. Системи класифікації музеїв.
2. Профільні групи музеїв.
3. Музейні установи Запорізького краю.

Література:

1. Гайдай О. М. Музеєзнавство. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 212 с.
2. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. *Освітні обрії*. 2019. Том 49 № 2 URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/2327/2812> (дата звернення 28.08.2023).
3. Запорізька область. Персональний гід : путівник / авт.-уклад. М. Мордовський. Запоріжжя : Дике Поле, 2018. 252 с.

Системи класифікації музеїв

Музеї різної спрямованості починають виділятися ще з XIX ст. в зв'язку з диференціацією знання і становленням нових наукових дисциплін. Необхідність систематизації музеїв з'явилася унаслідок розвитку музейного світу, коли різко зросла кількість музеїв і почали виникати різноманітні форми музейних установ.

Систематизація музеїв враховує профіль, статус, відомчу приналежність. Однак єдиної, всеохоплюючої класифікації на сьогодні ще не створено. Різноманітність музеїв та постійні зміни умов їх діяльності роблять таку класифікацію неможливою. Таким чином наукова класифікація музеїв – це система поєднання за ознаками, істотними для організації і розвитку музейної мережі.

Визначимо декілька систем класифікації музеїв:

1. Типи музеїв за суспільним призначенням. Ця типологія включає:

- науково-дослідні музеї;
- навчальні музеї;
- науково-просвітницькі музеї;
- дитячі музеї.

2. Типи музеїв за характером спадщини, що зберігається. Відповідно до неї виділяють музеї колекційного і ансамблевого типів. До колекційних відносяться музеї, основою діяльності яких виступають зібрання рухомих матеріальних предметів. Музеї ансамблевого типу здійснюють функцію документування за допомогою збереження нерухомих пам'яток, інтер'єрів, ландшафтів. До них можна віднести музеї, основні зусилля яких спрямовані на збереження природного і культурно-історичного середовища (музеї-заповідники, палаци-музеї, музеї-садиби тощо).

3. Групи музеїв за приналежністю до певного власника. Сучасне законодавство розділяє всі музеї на державні і недержавні. Крім того, з'явилися нові форми: муніципальні, приватні, церковні музеї. Державні музеї – власність держави і фінансуються з державного бюджету.

Відомчі музеї також фінансуються з державного бюджету, але за допомогою відповідних міністерств і відомств. Громадські музеї організовуються за ініціативи громадськості, діють на кошти громадських організацій, під науково-методичним керівництвом державних музеїв. Створюються при органах культури, організаціях, підприємствах.

У їхніх фондах частіше переважають матеріали, пов'язані з місцевою історією. В основі приватних музеїв лежать зібрання, що належать приватним особам, але доступні для огляду.

4. Групи музеїв за масштабом діяльності (адміністративно-територіальною ознакою). До них відносяться центральні, національні, республіканські, обласні, районні та міські музеї.

5. Групи музеїв за статусом (статусної позиції). Статус музею визначає положення музею в музейній ієрархії, коло його особливих прав і обов'язків. У цій класифікації виділяють головні музеї, які координують діяльність певної профільної групи музеїв, філії музеїв і музеї-заповідники.

6. Групи музеїв за профілем. Це найбільш універсальна класифікація.

Вона відображає зв'язок музеїв з певною галуззю наукового знання, виробничої діяльності, видом мистецтва, галуззю культури або виробництва. Профіль музею визначає

склад колекцій, тематику експозицій, зміст наукових досліджень і впливає на основні напрями та форми музейної діяльності.

Профільні групи музеїв

Суспільство не стоїть на місці. Розвиваються науки, культура, з'являються нові галузі виробництва, відповідно виникають підстави для виникнення нових профільних груп музеїв. Залежно від структури профільної дисципліни або галузі знань музеї поділяються на профільні групи, всередині яких можна виділити більш вузьку спеціалізацію. Згодом ці підгрупи можуть перетворитися в нову профільну групу музеїв.

1. Гуманітарні музеї. До них відносяться історичні, музеї мистецтва (художні, театральні, музичні, музеї кіномистецтва), літературні музеї. Найбільш чисельною групою гуманітарних музеїв вважаються історичні. Їх колекції збирають, зберігають та досліджують історію людства, розвитку суспільства на основі пам'яток історії з найдавніших часів, можуть містити матеріали з історії людства, розкривати національну історію, та бути і вузькоспеціалізованими. Загалом історичні музеї поділяються на загальноісторичні; музеї національної історії; регіональної історії (історія окремого краю); вузькоспеціалізовані: військово-історичні, етнографічні, історико-побутові, археологічні, музеї історії релігії тощо.

Музеї мистецтва це наступна профільна група. Вони зберігають колекції, що документують історію розвитку образотворчого мистецтва, покликані задовольняти естетичні потреби людини. Серед музеїв цієї профільної групи виділяють музеї образотворчого мистецтва, національного, зарубіжного мистецтва; музеї зліпків; декоративно-прикладного мистецтва; художньо-промислові; музеї народного мистецтва, меморіальні музеї видатних художників (будинки-музеї, музеї-квартири, музеї-майстерні).

Літературні – це музеї, що спеціалізуються на збиранні, зберіганні та експонуванні матеріалів, пов'язаних з історією літератури та творчого процесу: історико-літературні – документують матеріали, що характеризують розвиток літератури, монографічні літературні – містять тільки тематичні колекції і не включають меморіальні комплекси, літературно-меморіальні – містять меморіальні комплекси (садиби, будинки, квартири, кабінети) і особисті речі письменників, а також літературну експозицію, що розповідає про життєвий і творчий шлях письменника.

2. Природничо-наукові музеї. До них відносяться біологічні (ботанічні, зоологічні, музеї живих об'єктів), геологічні (палеонтологічні, мінералогічні), музеї ґрунтознавства, медичні тощо.

Природничо-наукові музеї документують процеси, що відбуваються в природі, у тому числі в ході взаємодії людини і суспільства з навколишнім середовищем. Біологічні музеї, так само, можуть бути загально біологічними; спеціалізованими ботанічними або зоологічними.

До профільної групи природничо-наукових музеїв відносять і меморіальні музеї видатних вчених, музеї-лабораторії, музеї присвячені видатним теоріям і вченням. На сучасному етапі активно розвиваються музеї «живих об'єктів» (музеї-акваріуми, музеї-тераріуми, музеї-дендрарії, ботанічні сади, зоопарки), національні парки тощо.

Ще одна група музеїв, як правило відноситься до природничо-наукових, це сільськогосподарські. Вони документують історію розвитку і сучасний рівень сільського господарства і сільськогосподарського виробництва загалом або його окремих галузей. Однак під час експонування сільгосптехніки музей може бути віднесений до групи технічних музеїв.

3. Музеї науки і техніки (науково-технічні музеї). Це багатопрофільні (політехнічні) музеї, галузеві музеї. Вони зберігають та демонструють історію розвитку і сучасний стан науки і техніки (або окремих технологій) і їх вплив на еволюцію людського суспільства.

Багатопрофільні музеї показують історію науки і техніки загалом; галузеві музеї – окремої галузі науки, техніки і технології, промислового виробництва: музеї зв'язку; авіації; транспорту; космонавтики.

Також існує велика група меморіальних музеїв науки і техніки, присвячених видатним натуралістам, конструкторам, дослідникам.

Промислові музеї демонструють історію розвитку і сучасний стан галузей виробництва (ремісничого, кустарного, мануфактурного і фабрично-заводського), окремих підприємств.

Власне охоплюють промислові та художньо-промислові музеї, музеї історії підприємств, музеєфіковані промислові об'єкти.

Зверніть увагу, що будь-яка класифікація умовна, багато музеїв можна віднести до кількох профільних груп. Музеї, що поєднують ознаки двох і більше профілів, а іноді профільних груп (історико-архітектурні, літературно-художні), прийнято визначати як комплексні.

Комплексні – музеї, зібрання яких документують соціально значущі феномени, що відносяться до різних профільних дисциплін. У їх колекціях представлені джерела різних галузей знання. Діяльність такого роду музею може бути представлена комплексом гуманітарних і природничо-наукових (як в краєзнавчих музеях), тільки гуманітарних (історико-художні, історико-архітектурні, літературно-художні та інші музеї), або тільки природничо-наукових дисциплін (музеї науки і техніки, політехнічні тощо). Комплексні музеї – численна і постійно зростаюча група, до якої належить більшість краєзнавчих музеїв, ансамблевих і середовищних музеїв, музеїв-заповідників, екомузеїв.

Найбільш поширеним та показовим видом комплексних музеїв є краєзнавчі. Краєзнавчі збирають, зберігають та демонструють особливості природного розвитку, історії, господарського життя, культури і побуту певної території або населеного пункту. Сучасний етап розвитку краєзнавчих музеїв вирізняється пошуком нових форм музейної роботи, прагненням показати природну і культурну своєрідність свого краю. Вони беруть участь в житті регіонів, проводять науково-дослідну роботу, ведуть спостереження за природно-історичними об'єктами, організовують археологічні розкопки і наукові експедиції.

На базі краєзнавчих музеїв проводяться наукові симпозиуми та конференції. До комплексних музеїв можна віднести і екомузеї. Це середовищні музеї, націлені на вирішення нагальних соціальних, економічних, культурних проблем місцевої громади на основі їх активного включення в роботу щодо збереження і використання всіх видів своєї спадщини. Екомузей є засадничою ініціативою, що ґрунтується на місцевих знаннях та споріднених на певній території зв'язках, і покликаний висвітлювати тутешню історію та звичаї, пропонуючи їх у активний та цікавий спосіб. До комплексних музеїв можна віднести і велику частину меморіальних музеїв. Як і краєзнавчі вони не є профільними групами, виділені в окрему групу не за зв'язком з певною галуззю, а в зв'язку із загальними особливостями документування. Меморіальні музеї висвітлюють життя і діяльність представників усіх сфер людського життя. Їх створюють з метою увічнення пам'яті про видатних людей і представлені практично в усіх профільних групах.

Особливе місце в музейному і освітньому просторі займають шкільні музеї.

Шкільний музей (музей навчального закладу) – це центр краєзнавчої, музейно-педагогічної, музейно-патріотичної роботи в школі, основними елементами якого є музейне зібрання, експозиція і музейний актив. У шкільному музеї здійснюється співтворчість дітей і дорослих (вчителів, батьків, громадськості) у процесі комплектування, обліку, зберігання і використання музейних колекцій. В основному шкільні музеї створюються на громадських засадах, діяльність яких можлива лише під час взаємного співробітництва дітей і дорослих, у результаті їх взаємодії. Ця діяльність сприяє поглибленню знань, розвитку творчості, пізнавальної активності, професійної орієнтації та збереженню історичної пам'яті учнів.

Музейні установи Запорізького краю

<i>Музеї Запорізької області</i>	<i>Адреси музею</i>	<i>Кількість фондів музею</i>
Запорізький обласний краєзнавчий музей	вулиця Троїцька, 29, Запоріжжя	Більше 110 000 експонатів
Музей історії зброї	Запоріжжя Проспект Соборний, 189	Більше 4 000 експонатів
Музей історії запорізького козацтва	Запоріжжя: Хортиця	Більше 100 000 експонатів
Національний заповідник «Хортиця»	Запоріжжя	
Запорізький обласний художній музей	Запоріжжя	Більше 135 00 експонатів

	вул. Незалежної України, 76 Б	
Музей-галерея прикладної кераміки та живописної творчості і. А. Бурлай	вулиця Поштова, 29/22, Запоріжжя, Запорізька	
Бердянський краєзнавчий музей	М. Бердянськ, проспект Перемоги, будинок № 14. Окупована територія	Більше 60 000 експонатів
Музей техніки «Фаетон»	Запоріжжя, вул. Виборзька, 8	Більше 150 000 експонатів
Замок Попова	Василівка. Окупована територія	Більше 10 000 експонатів. Пограбовано
Музей Техніки	вул. Копенкіна, 27А, Запоріжжя, Запорізька область	Більше 400 експонатів
Гуляйпільський краєзнавчий музей	М. Гуляйполе, вул. Соборна, 75	Більше 18 000 експонатів
Історико-культурний комплекс "Запорізька Січ"	о. Хортиця, вул. Старого редути 10, Запоріжжя,	
Оріхівський краєзнавчий музей	Оріхів. Окупована територія	Більше 6 000 експонатів
Районний історико-археологічний музей Кам'янсько-Дніпровської районної державної адміністрації	м. Кам'янка-Дніпровська. Окупована територія	Більше 6 000 експонатів
Приморський районний краєзнавчий музей	вул.Соборна, 6.101, Приморськ. Окупована територія	Більше 7 000 експонатів
Музей історії м. Бердянськ	вулиця Італійська, 15, Бердянськ. Окупована територія	
Пологівський районний краєзнавчий музей	Водопровідний провулок, 10, Пологи. Окупована територія	Більше 12 000 експонатів
Районний історико-краєзнавчий музей Новомиколаївка	вулиця Соборності, Новомиколаївка. Окупована територія	Більше 1 000 експонатів
Музей архітектури Запоріжжя	вулиця Гоголя, 66, Запоріжжя	
Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила»	Мелітополь.смт. Мирне, вулиця Заповідна 1. Окупована територія	
Мелітопольський краєзнавчий музей	Мелітополь. Вулиця Грушевського 18. Окупована територія	Більше 50 000 експонатів. Пограбовано
Художній виставковий зал Енергодарської міської ради Запорізької області	Енергодар. Вулиця Набережна. Окупована територія	
Балківський історико-краєзнавчий музей	Василівка. С. Балки. Вулиця Каховська 28. Окупована територія	

Біломацький краєзнавчий музей	Пологи. С. Гусарка. Вулиця Центральна 2. Окупована територія	Більше 95 00 експонатів
Вільнянський краєзнавчий музей	Вільнянськ. Вулиця Соборна 41.	Більше 2 000 експонатів
Дніпроруднеський краєзнавчий музей	Дніпрорудне. Вулиця Набережна 13.	Більше 26 00 експонатів
Розівський краєзнавчий музей	Пологи. Сmt. Розівка. Вулиця Центральна 92. Окупована територія	Більше 500 експонатів
Якимівський історико-краєзнавчий музей	Мелітополь. Сmt. Якимівка. Окупована територія	Більше 3 000 експонатів